

Beatrijs. Tekst en vertaling

Editie H. Adema

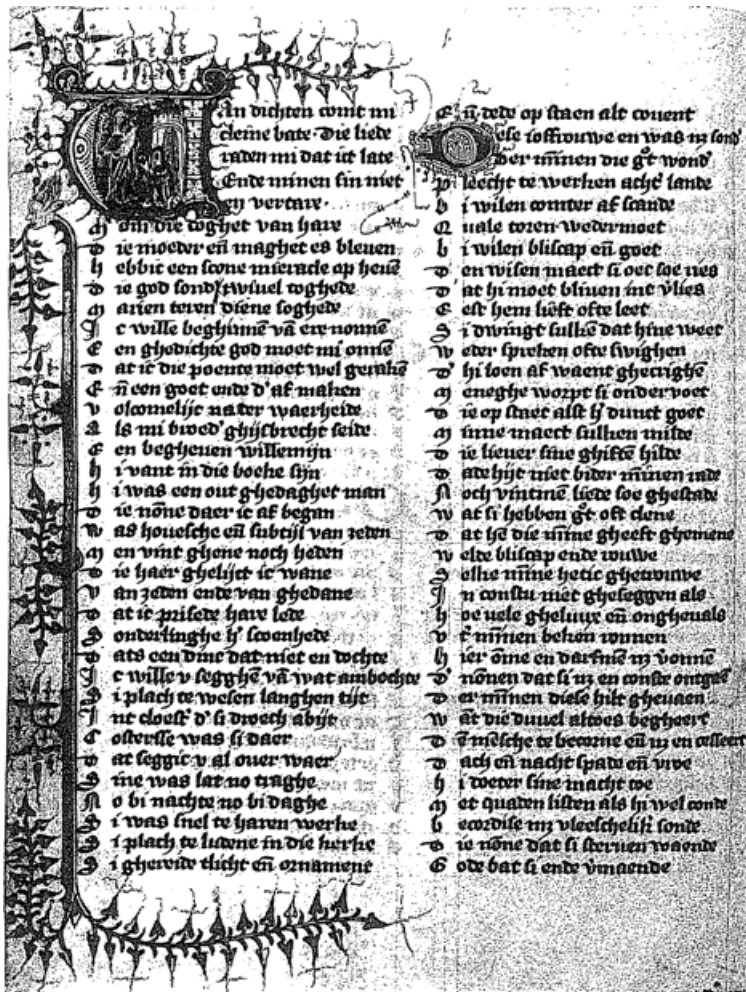
bron

H. Adema (ed.), *Beatrijs. Tekst en vertaling*. Taal & Teken, Leeuwarden 1988 (derde druk)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_bea001beat38_01/colofon.php

© 2012 dbnl / H. Adema

Eerste handschrift pagina van de Beatrijs.
Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, 76E5

De vertaling

Bij de vertaling van de Middelnederlandse tekst in eigentijds proza is gestreefd naar goede leesbaarheid en inhoudelijke juistheid. Bij elk tekstgedeelte is de afweging gemaakt tussen vlotte verteltrant en letterlijke vertaling. Dikwijls is niet voor de soepelste formulering gekozen om sfeer of inhoud van het origineel niet te veel geweld aan te doen.

Stoplappen en herhalingen binnen hetzelfde tekstgedeelte worden veelal weggelaten, omslachtige formuleringen worden doorgaans kernachtiger weergegeven; ook in deze gevallen werd gewaakt voor al te gemakkelijke oplossingen, die te zeer in strijd zouden zijn met de typische verteltrant van de middeleeuwen.

Vertalen is interpreteren. Noodgedwongen moest op die plaatsen waar verschillende interpretaties mogelijk zijn, in de vertaling een keuze worden gemaakt. Het verantwoorden van deze plaatsen is - als niet passend in de opzet van deze uitgave - achterwege gelaten.

De reeks Vertaald Middelnederlands voldoet aan haar doelstelling als in enige mate wordt bereikt dat de kennis van driehonderd jaar Nederlandse literatuur minder dan voorheen gebaseerd is op uittreksels en 'iets gehoord hebben over'.

H. Adema

Beatrijs

- Van dichten comt mi cleine bate.
 Die liede raden mi dat ict late
 Ende minen sin niet en vertare.
 Maer om die doghet van hare
 5 Die moeder ende maghet es bleven,
 Hebbic een scone mieracle op heven,
 Die god sonder twivel toghede
 Mariën teren, diene soghede.
 Ic wille beghinnen van ere nonnen
 10 Een ghedichte; god moet mi onnen
 Dat ic die poente moet wel geraken
 Ende een goet ende daer af maken,
 Volcomelijc na der waerheide,
 Als mi broeder ghijsbrecht seide,
 15 Een begheven willemijn.
 Hi vant in die boeke sijn.
 Hi was een out ghedaghet man.
 Die nonne daer ic af began,
 Was hovesche ende subtijl van zeden;
 20 Men vint ghene noch heden
 Die haer ghelijct, ic wane,
 Van zeden ende van ghedane.
 Dat ic prisede hare lede,
 Sonderlinghe haer scoenhede,
 25 Dats een dinc dat niet en dochte.
 Ic wille u segghen van wat ambochte
 Si plach te wesen langhen tijt
 Int cloester daer si droech abijt:
 Costersse was si daer.
 30 Dat seggic u al over waer:
 Sine was lat no traghe,
 No bi nachte no bi daghe,
 Si was snel te haren werke;
 Si plach te ludene, in die kerke,
 35 Si ghereide tlicht ende ornament
 Ende dede op staen alt covent.

- Dese ioffrouwe en was niet sonder
 Der minnen, die groet wonder
 Pleecht te werken achter lande.
 40 Bi wilen comter af scande,
 Quale, toren, wedermoet;
 Bi wilen bliscap ende goet.
 Den wisen maect si oec soe ries,
 Dat hi moet bliven int verlies,
 45 Eest hem liefte ofte leet.
 Si dwingt sulken, dat hine weet
 Weder spreken ofte swighen,
 Daer hi loen af waent ghecighen.
 Meneghe worpt si ondervoet,
 50 Die op staet alst haer dunct goet.
 Minne maect sulken milde
 Die liever sine ghiften hilde,
 Dade hijt niet bider minnen rade.

Beatrijs

Schrijven levert me slechts weinig op. De mensen raden me aan het te laten en mijn geest niet te pijnigen. Maar om de goedheid te tonen van haar die⁺ moeder werd, maar maagd bleef, begin ik toch aan een prachtig verhaal over een wonder. God liet het ongetwijfeld gebeuren ter ere van Maria, die hem de borst gaf. +5

⁺ Ik ga over een non vertellen. Moge God mij toestaan dat ik het verhaal goed weergeef, precies zoals monnik⁺ Gijsbrecht van de orde der Wilhelmiëten het mij waarheidsgetrouw vertelde. Hij, een bejaard man, vond het in een van zijn boeken. +10
+15

De non die ik net noemde, was zeer welgemanierd.⁺ Naar mijn mening is er tegenwoordig niemand meer te vinden die, wat karakter en uiterlijk betreft, haar⁺ gelijke is. Het zou ongepast zijn als ik haar lichaam, en zeker de schoonheid ervan, zou loven. +20
+25

Ik zal u vertellen wat gedurende lange tijd haar taak⁺ was in het klooster: ze was kosteres. Ik verzeker u dat ze nooit lui was; ze werkte ijverig. Ze luidde de kerkklok,⁺ ze zorgde voor de verlichting en voor de benodigdheden voor de mis, en ze wekte alle kloosterlingen. +30
+35

Deze jonge vrouw werd beheerst door de liefde, die overal grote verwarring teweegbrengt. Soms⁺ veroorzaakt ze schande, leed, smart of haat, soms vreugde en geluk. Ze brengt een verstandig mens het hoofd zelfs zo op hol dat hij wel ongelukkig worden⁺ moet, of hij nu wil of niet. De liefde heeft sommigen zo in haar macht dat ze niet weten of ze beter kunnen spreken of zwijgen. Velen brengt ze ten val, zij kunnen⁺ pas weer opstaan als het haar goeddunkt. +40
+45

Liefde maakt de gierigen vrijgevig. Ook zijn er evenwichtige +50

- Noch vintmen liede soe ghestade,
 55 Wat si hebben, groet oft clene,
 Dat hen die minne gheeft ghemene:
 Welde, bliscap ende rouwe.
 Selke minne hetic ghetrouwe.
 In constu niet gheseggen als,
 60 Hoe vele gheluuix ende onghevals
 Uter minnen beken ronnen.
 Hier omme en darfmen niet veronnen
 Der nonnen, dat si niet en conste ontgaen
 Der minnen diese hilt ghevaen,
 65 Want die duvel altoes begheert
 Den mensche te becomee, ende niet en cesseert
 Dach ende nacht, spade ende vroe,
 Hi doeter sine macht toe
 Met quaden listen; als hi wel conde,
 70 Becordise met vleescheliker sonde,
 Die nonne, dat si sterven waende.
 Gode bat si ende vermaende,
 Dat hise troeste dore sine ghenaden.
 Si sprac: 'ic ben soe verladen
 75 Met starker minnen ende ghewont,
 Dat weet hi, dient al es cont,
 Die niet en es verholen,
 Dat mi die crancheit sal doen dolen.
 Ic moet leiden een ander leven;
 80 Dit abijt moetic begheven.'

- Nu hoert, hoeter na verghinc.
 Si sende om den ionghelinc
 Daer si toe hadde grote lieve,
 Oetmoedelijc met enen brieve,
 85 Dat hi saen te hare quame;
 Daer laghe ane sine vrame.
 Die bode ghinc daer de ionghelinc was.
 Hi nam den brief ende las
 Die hem sende sijn vriendinne.
 90 Doe was hi blide in sinen sinne;
 Hi haestem te comen daer.
 Sint dat si out waren .xij. iaer,
 Dwanc die minne dese twee,
 Dat si dogheden menech wee.

- 95 Hi reet soe hi ierst mochte
 Ten cloester, daer hise sochte.
 Hi ghinc sitten voer tfensterkijn
 Ende soude gheerne, mocht sijn,
 Sijn lief spreken ende sien.
 100 Niet langhe en merde si nadien;
 Si quam ende woudene vanden
 Vor tfensterkijn, dat met yseren banden
 Dwers ende lanx was bevlochten.
 Menech werven si versochten,
 105 Daer hi sat buten ende si binnen,
 Bevaen met alsoe starker minnen.

⁺ wichtige mensen die door de liefde alles delen: geluk, vreugde en verdriet. Dat noem ik oprechte liefde. Ik⁺ kan u onmogelijk precies vertellen hoeveel geluk en verdriet er uit de liefde voortvloeit. +55
+60

Daarom mag men het de non niet kwalijk nemen dat⁺ ze zich niet van de liefde kon bevrijden. De duivel wil immers de mensen altijd tot het kwade verleiden. +65
Hij probeert het zonder ophouden, dag en nacht. Op zijn⁺ laaghartige manier wekte hij zinnelijke begeerten bij de non op, zodat ze dacht dat ze bezweek. Ze bad tot +70
God dat Hij haar in Zijn goedheid zou helpen.

Ze zei: ‘De liefde, die mij bezwaart en kwelt, is zo⁺ sterk dat mijn zwakheid me tot misstappen zal brengen. Dat weet Hij aan Wie alles bekend is, voor Wie niets verborgen blijft. Ik moet een ander leven gaan leiden.⁺ ik moet afstand doen van dit habijt.’ +75
+80

Luister hoe het verder met haar ging.

Ze stuurde de jongeman, op wie ze verliefd was, een brief waarin ze hem vriendelijk vroeg of hij snel naar⁺ haar toe wilde komen: dat zou ook in zijn belang zijn. De bode ging naar de jongeman. Deze las de brief die zijn vriendin hem stuurde. Het bericht +85
maakte hem⁺ blij en hij haastte zich naar het klooster. Deze twee mensen hadden veel verdriet geleden, want de liefde beheerste hen al vanaf hun twaalfde jaar. +90

⁺ Zodra hij kon, reed hij naar het klooster om haar te bezoeken. Hij ging voor het raampje in de kloosterdeur zitten en hoopte dat hij zijn geliefde zou kunnen⁺ +95
spreken. Ze liet niet lang op zich wachten. Ze verscheen voor het kruiselings +100
getraliede raampje om met hem te spreken.

⁺ Terwijl hij buiten was en zij binnen, zuchtten ze vaak, vervuld van hevige liefde. Zo zaten ze een hele tijd, ik +105

- Si saten soe een langhe stonde,
 Dat ict ghesegghen niet en conde
 Hoe dicke verwandelde hare blye.
- 110 'Ay mi', seitsi, 'aymie,
 Vercoren lief, mi es soe wee.
 Sprect ieghen mi een wort oft twee
 Dat mi therte conforteert.
 Ic ben die troest ane u begheert.
- 115 Der minnen strael stect mi int herte,
 Dat ic doghe grote smerte.
 In mach nemmermeer verhoghen,
 Lief, ghi en hebbet uut ghetoghen.'
- Hi antworde met sinne:
- 120 'Ghi wet wel, lieve vriendinne,
 Dat wi langhe hebben ghedragen
 Minne al onsen daghen,
 Wi en hadden nye soe vele rusten,
 Dat wi ons eens ondercusten.
- 125 Vrouwe venus, die godinne,
 Die dit brachte in onsen sinne,
 Moete god onse here verdoemen,
 Dat si twee soe scone bloemen
 Doet vervaluën ende bederven.
- 130 Constic wel ane u verwerven
 Ende ghi dabijt wout neder leggen
 Ende mi enen sekeren tijt seggen,
 Hoe ic u ute mochte leiden,
 Ic woude riden ende ghereiden
- 135 Goede cleder diere van wullen
 Ende die met bonten doen vullen:
 Mantel, roc ende sercoet.
 In begheve u te ghere noet.
 Met u willic mi aventueren
- 140 Lief, leet, tsuete metten sueren.
 Nemt te pande mijn trouwe.'
 'Vercorne vrient', sprac die ioncfrouwe,
 'Die willic gherne van u ontfaen,
 Ende met u soe verre gaen,
- 145 Dat niemen en sal weten in dit covent
 Werwaert dat wi sijn bewent.
 Van tavont over .viij. nachte
 Comt ende nemt mijns wachte
 Daer buten inden vergier,
- 150 Onder enen eglentier.
 Wacht daer mijns, ic come uut,
 Ende wille wesen uwe bruut,
 Te varen daer ghi begheert;
 En si dat mi siecheit deert
- 155 Ocht saken die mi sijn te swaer,
 Ic come sekerlike daer,
 Ende ic begheert van u sere,
 Dat ghi daer comt, lieve ionchere.'
 Dit gheloefde elc anderen.
- 160 Hi nam orlof ende ghinc wanderen
 Daer sijn rosside ghesadelt stoet.

Hi satter op metter spoet

zou niet kunnen zeggen hoe vaak zij van gelaatskleur verschoten.

+ ‘Ach’, zei ze, ‘ach, mijn liefste, ik ben zo bedroefd. Zeg iets tegen mij dat me weer moed geeft, ik heb uw⁺ troost nodig. De liefdespijl steekt in mijn hart en doet mij pijn. Liefste, ik kan niet blij zijn zolang u hem er niet uitgetrokken hebt’.

+ Hij antwoordde ontroerd: ‘Mijn lief, u weet dat wij elkaar altijd hebben liefgehad. Wij hadden nooit echt gelegenheid elkaar te kussen. God moge de godin⁺ Venus veroordelen omdat zij twee mooie bloemen⁺ laat verwelken en vergaan. Kon ik maar van u gedaan krijgen dat u uw habijt wilde afleggen en mij wilde zeggen wanneer en hoe ik u hier vandaan kan halen.’ Ik zou mooie, kostbare wollen kleren, met bont gevoerd, voor u laten maken: mantel, rok en overgooier.⁺ Ik laat u nooit in de steek. Met u wil ik lief en leed, het zoete en het zure trotseren. Neem mijn woord van trouw als onderpand’.

‘Mijn uitverkorene’, zei de vrouw, ‘ik wil die belofte graag aanvaarden en zo ver met u weggaan dat niemand⁺ mand in dit klooster zal weten waarheen wij zijn gegaan. Kom over acht dagen en kijk naar mij uit in⁺ de kloostertuin onder een egelantier. Wacht daar op mij. De zal naar buiten komen en uw minnares zijn; ik zal gaan waarheen u wilt. Tenzij ik ziek ben of⁺ moeilijkheden heb, kom ik beslist. En, liefste, ik wil zielsgraag dat u ook komt’.

+ Dit beloofden zij elkaar. Hij nam afscheid en ging terug naar de plaats waar zijn paard stond. Hij steeg snel op en reed over een vlakte terug naar de stad.

- Ende reet wech sinen telt
 Ter stat waert over een velt.
 165 Sijns lieves hi niet en vergat.
 Sanders daghes ghinc hi in die stat;
 Hi cochte blau ende scaerlaken,
 Daer hi af dede maken
 Mantele ende caproen groet
 170 Ende roc ende sorcoet
 Ende na recht ghevoedert wel.
 Niemen en sach beter vel
 Onder vrouwen cledere draghen;
 Si prijsdent alle diet saghen.
 175 Messe, gordele ende almoniere
 Cocti haer, goet ende diere,
 Huven, vingherline van goude
 Ende chierheit menechfoude.
 Om al die chierheit dede hi proeven
 180 Die eneger bruoet soude behoeven.
 Met hem nam hi .V^c. pont
 Ende voer in ere avonstont
 Heymelike buten der stede.
 Al dat scoenheide voerdi mede
 185 Wel ghetorst op sijn paert
 Ende voer alsoe ten cloestere waert.
 Daer si seide, inden vergier,
 Onder enen eglentier,
 Hi ghinc sitten neder int cruut,
 190 Tote sijn lief soude comen uut.

- Van hem latic nu die tale
 Ende segghe u vander scoender smale.
 Vore middernacht lude si mettine:
 Die minne dede haer grote pine.
 195 Als mettenen waren ghesongen
 Beide van ouden ende van iongen
 Die daer waren int covent,
 Ende si weder waren ghewent
 Opten dormter al ghemene,
 200 Bleef si inden coer allene
 Ende si sprac haer ghebede
 Alsi te voren dicke dede.
 Si knielde voerden outaer
 Ende sprac met groten vaer:
 205 ‘Maria, moeder, soete name,
 Nu en mach minen lichame
 Niet langher in dabijt gheduren.
 Ghi kint wel in allen uren
 Smenschen herte ende sijn wesen.
 210 Ic hebbe ghevast ende ghelesen
 Ende ghenomen discipline.
 Hets al om niet dat ic pine:
 Minne worpt mi onder voet,
 Dat ic der werelt dienen moet.
 215 Alsoe waerlike als ghi, here lieve,
 Wort ghehanghen tusschen .ij. dieve
 Ende aent cruce wort gherecket,

Ende ghi lazarusse verwecket

⁺ Hij vergat zijn liefste beslist niet. De volgende dag ging hij de stad in om blauwe en rode stof te kopen. Daar liet hij goed gevoerde mantels, hoofdkappen, ⁺ rokken ⁺¹⁶⁵ en overgooiers van maken. Nooit zag iemand mooier bont als voering van ⁺¹⁷⁰ vrouwenkleren. Iedereen die het zag vond het prachtig.

Hij kocht voor haar mooie en kostbare messen, ⁺ gordelriemen, een geldtasje, en ook haarbanden, ringen en allerlei andere sieraden. Hij vroeg naar alle ⁺ sieraden ⁺¹⁷⁵ die een bruid nodig heeft. ⁺¹⁸⁰

Met vijfhonderd pond op zak en al die mooie dingen ⁺ stevig op zijn paard geladen reed hij op een avond stilletjes de stad uit op weg naar het klooster. Zoals zijn ⁺¹⁸⁵ liefste gezegd had, ging hij in de kloostertuin onder een egelantier in het gras zitten tot zij naar ⁺ buiten zou komen. ⁺¹⁹⁰

Over hem zwijg ik nu, ik ga u over de jonge vrouw vertellen.

Ze luidde de metten al voor middernacht, zo moeilijk ⁺ maakte de liefde het haar. Nadat de metten door alle kloosterlingen gezongen waren en iedereen naar de ⁺¹⁹⁵ slaapzaal was teruggekeerd, bleef zij alleen achter in het koor. Ze zei, zoals ze al ⁺²⁰⁰ zo vaak gedaan had, haar gebed.

Ze knielde voor het altaar en zei met kloppend hart: ⁺ ‘Maria, lieve moeder, ik kan het niet langer in het kloosterkleed uithouden. Gij weet altijd precies wat ⁺ er in ⁺²⁰⁵ de mensen omgaat. Ik heb gevast, gebeden en me gekastijd. Maar het heeft geen ⁺²¹⁰ zin dat ik zo mijn best doe: de liefde heeft mij ten val gebracht, ik moet een werelds leven gaan leiden.

⁺ Zo waarlijk, lieve Heer, als Gij tussen twee misdadigers aan het kruis werd gepijnigd en Gij Lazarus opwekte ⁺²¹⁵

Daer hi lach inden grave doet,
 220 Soe moetti kinnen minen noet
 Ende mine mesdaet mi vergheven;
 Ic moet in swaren sonden sneven.'

Na desen ghinc si uten core
 Teenen beelde, daer si vore
 225 Knielde ende sprac hare ghebede,
 Daer maria stont ter stede.
 Si riep: 'maria onversaghet,
 Ic hebbe u *nacht* ende dach geclaghet⁺
 Ontfermelike mijn vernoy
 230 Ende mi en es niet te bat een hoy.
 Ic werde mijns sins te male quijt,
 Blivic langher in dit abijt.'
 Die covel toech si ute al daer
 Ende leidse op onser vrouwen outaer.

⁺ nach

235 Doen dede si ute hare scoen.
 Nu hoert, watsi sal doen!
 Die slotele vander sacristiën
 Hinc si voer dat beelde mariën.
 Ende *ic* segt u over waer,⁺
 240 Waer omme dat sise hinc al daer:
 Ofmense te priemtide sochte,
 Dat mense best daer vinden mochte.
 Hets wel recht in alder tijt,
 Wie vore mariën beelde lijt,
 245 Dat hi sijn oghen derwaert sla
 Ende segge 'ave', eer hi ga,
 'Ave maria'; daer omme si ghedinct,
 Waer omme dat si die slotel daer hinc.

⁺ ict

Nu ghinc si danen dorden noet
 250 Met enen pels al bloet,
 Daer si een dore wiste,
 Die si ontsloet met liste,
 Ende ghincker heymelijc uut,
 Stillekine sonder ghel uut.
 255 Inden vergier quam si met vare.
 Die iongelinc wert haers gheware,
 Hi seide: 'lief, en verveert u niet,
 Hets u vrient, dat ghi hier siet.'
 Doen si beide te samen quamen,
 260 Si begonste hare te scamen,
 Om dat si in enen pels stoet,
 Bloets hoeft ende barvoet.
 Doen seidi: 'wel scone lichame,

⁺ uit de dood, zo moogt Ge mijn smart begrijpen en mij mijn zonde vergeven. Ik kan niet anders dan in zonde leven'. +220

⁺ Hierna verliet ze het koor, ze knielde voor een Mariabeeld en zei met luide stem een gebed: 'Onbesproken Maria, ik heb dag en nacht mijn leed in vertwijfeling' +225
aan u geklaagd, maar het heeft me niets geholpen. Als ik dit habijt langer blijf +230
dragen, raak ik mijn verstand volledig kwijt'.

Ze trok haar pij uit en legde hem op het Maria-altaar, ⁺ vervolgens trok ze haar schoenen uit. +235

- Luister nu wat ze gaat doen. -

De sleutels van de sacristie hing ze voor het Mariabeeld. En ik spreek de waarheid als ik u vertel waarom ⁺ zij ze daar neerhing: als men ze voor het morgengebed zocht, zou men ze daar het gemakkelijkst kunnen vinden. Iemand die langs het Mariabeeld +240
loopt, behoort ⁺ hoort zijn ogen daarheen te richten en Ave Maria te zeggen voor hij verder gaat. Daarom hing ze de sleutels daar. +245

Vervolgens ging ze, noodgedwongen in slechts een ⁺ onderkleed, naar een deur die ze behoedzaam opende. Ze ging heel stil naar buiten; met kloppend hart kwam ⁺ +250
ze in de kloostertuin. +255

De jongeman zag haar en zei: 'Liefste, schrik niet, ik ben het, uw vriend'.

⁺ Toen ze bij elkaar stonden, schaamde ze zich omdat ze een onderkleed droeg en blootshoofds en barvoets was. +260

⁺ Hij zei: 'Wel, schoonheid, mooie kleren zouden u +265

- U soe waren bat bequame
 265 Scone ghewaden ende goede cleder.
 Hebter mi om niet te leder,
 Ic salse u gheven sciene.’
 Doen ghinghen si onder den eglentiere,
 Ende alles dies si behoeft,
 270 Des gaf hi hare ghenoech.
 Hi gaf haer cleder twee paer;
 Blau waest dat si aen dede daer,
 Wel ghescepen int ghevoech.
 Vriendelike hi op haer loech.
 275 Hi seide: ‘lief, dit hemelblau
 Staet u bat dan dede dat grau.’
 Twee cousen toech si ane
 Ende twee scoen cordewane,
 Die hare vele bat stonden
 280 Dan scoen die waren ghebonden.
 Hoet cleder van witter ziden
 Gaf hi hare te dien tiden,
 Die si op haer hoeft hinc.
 Doen cussese die ionghelinc
 285 Vriendelike aen haren mont.
 Hem dochte, daer si voer hem stont,
 Dat die dach verclaerde.
 Haestelike ghinc hi tsinen paerde.
 Hi settese voer hem int ghereide.
 290 Dus voren si henen beide
 Soe verre dat began te daghen,
 Dat si hen nyemen volghen en saghen.
 Doen begant te lichtene int oest.
 Si seide: ‘god, alder werelt troest,
 295 Nu moeti ons bewaren.
 Ic sie den dach verclaren;
 Waric met u niet comen uut,
 Ic soude prime hebben ghelut,
 Als ic wilen was ghewone
 300 Inden cloester van religione.
 Ic ducht, mi die vaert sal rouwen:
 Die werelt hout soe cleine trouwe,
 Al hebbic mi ghekeert daer an.
 Si slacht den losen coman
 305 Die vingherline van formine
 Vercoept voer guldine.’
- ‘Ay, wat segdi, suverlike.
 Ocht ic u emmermeer beswike,
 Soe moete mi god scinden.
 310 Waer dat wi ons bewinden,
 In scede van u te ghere noet,
 Ons en scede die bitter doet.
 Hoe mach u aen mi twien?
 Gi en hebt aen mi niet versien
 315 Dat ic u fel was ofte loes.
 Sint dat ic u ierst vercoes,
 En haddic niet in minen sinne
 Ghedaen een keyserinne.

Op dat ic haers werdech ware,

beter staan. Maar wordt niet boos om deze opmerking, want ik zal ze u direct geven’.

+ Ze gingen weer naar de egelantier en hij gaf haar alles wat ze nodig had. Hij gaf haar twee stel kleren. De blauwe trok ze aan, ze pasten uitstekend. +270

+ Hij zei lachend tegen haar: ‘Liefste, dit hemelsblauw staat u beter dan dat grijs’.

Ze trok twee kousen aan en twee schoenen van Cordovaans⁺ vaans leer die haar +275
veel beter stonden dan sandalen. De kap van witte zijde, die hij haar hierna gaf, +280
deed⁺ ze op haar hoofd. De jongeman kuste haar teder op de mond. Toen zij zo voor
hem stond, was het hem of het klaarlichte dag werd. +285

Snel ging hij naar zijn paard, hij zette haar voor zich⁺ in het zadel. Zo reden ze
samen ver weg tot zonsopgang, zodat ze door niemand meer gevolgd zouden +290
worden.

Toen het in het oosten begon te dagen, zei ze: ‘God,⁺ toeverlaat aller mensen,
moogt Gij ons nu beschermen. Ik zie dat het licht begint te worden. Als ik niet +295
met u weggegaan was, zou ik nu de klok voor het ochtendgebed geluid hebben, zoals
ik vroeger altijd in het⁺ klooster deed. Ik ben bang dat ik spijt van deze reis zal krijgen.
Er is zo weinig trouw in de wereld waartoe ik me toch gewend heb. De wereld +300
lijkt op de onbetrouwbare⁺ betrouwbare koopman die namaak gouden ringen voor
echte verkoopt’. +305

‘Ach, wat zegt u, schoonheid! God moge mij straffen⁺ als ik u ooit in de steek laat.
Waar we ook naar toe gaan, wat ons ook overkomt, alleen de dood zal ons kunnen +310
scheiden. Hoe kunt u aan mij twijfelen? U kunt⁺ onmogelijk aan mij iets slechts of
onbetrouwbaars bespeurd hebben. Vanaf het moment dat ik mijn zinnen op u +315
zette, zou ik nog niet voor een keizerin bezweken zijn; gesteld dan dat ik tot haar
stand

- 320 Lief, en liete u niet om hare.
Des moghedi seker wesen.
Ic vore met ons ute ghelesen
.V^c. pont wit selverijn;
Daer seldi, lief, vrouwe af sijn.
- 325 Al varen wi in vremde lande,
Wine derven verteren ghene pande
Binnen desen seven iaren.’
Dus quamen si den telt ghevaren
Smorgens aen een foreest,
- 330 Daer die voghele hadden feest;
Si maecten soe groet gheschal,
Datment hoerde over al;
Elc sanc na der naturen sine.
Daer stonden scone bloemkine
- 335 Op dat groene velt ontploken,
Die scone waren ende suete roken.
Die locht was claer ende scone.
Daer stonden vele rechte bome,
Die ghelovert waren rike.
- 340 Die ionghelinc sach op die suverlike,
Daer hi ghestade minne toe droech.
Hi seide: ‘lief, waert u ghevoech,
Wi souden beeten ende bloemen lesen.
Het dunct mi hier scone wesen.
- 345 Laet ons spelen der minnen spel.’
‘Wat segdi’, sprac si, ‘dorper fel!
Soudic beeten op tfelt
Ghelijc enen wive die wint ghelt
Dorperlijc met haren lichame?’
- 350 Seker soe haddic cleine scame.
Dit en ware u niet ghesciet,
Waerdi van dorpers aerde niet.
Ic mach mi bedinken onsochte.
Godsat hebdi diet sochte!
- 355 Swighet meer deser talen
Ende hoert die voghele inden dalen,
Hoe si singhen ende hen vervroyen;
Die rijt zal u te min vernoyen.
Alsic bi u ben al naect
- 360 Op een bedde wel ghemaect,
Soe doet al dat u ghenoecht
Ende dat uwer herten voeght.
Ic hebs in mijn herte toren,
Dat ghijt mi heden leit te voren.’
- 365 Hi seide: ‘lief, en belghet u niet,
Het dede venus, diet mi riet.
God gheve mi scande ende plaghe,
Ochtics u emmermeer ghewaghe.’⁺
Si seide: ‘ic vergheeft u dan.
- 370 Ghi sijt mijn troest voer alle man
Die leven onder den trone.
Al levede absolon die scone
Ende ic des wel seker ware
Met hem te levене .m. iare

⁺ Ochtic

375 In weelden ende in rusten,
In liets mi niet ghecusten.

⁺ behoorde. Liefste, ik zou u niet voor haar hebben laten schieten. Daarvan kunt u zeker zijn. Ik heb vijfhonderd pond in blank zilvergeld voor ons meegenomen. ⁺³²⁰

Daar zult u eigenares van zijn. Ook al gaan⁺ we naar vreemde landen, we hoeven de eerste zeven jaar geen bezittingen te gelde te maken'. ⁺³²⁵

Zo kwamen ze die morgen aanrijden bij een bos. De⁺ vogels vierden feest; hun gezang was overal te horen, ieder zong op zijn eigen manier. Mooie, zoetgeurende⁺ bloempjes ontloken in 't gras. De hemel was helder en stralend. ⁺³³⁰
⁺³³⁵

⁺ De jongeman keek naar het onbedorven meisje, dat hij innig liefhad. Hij zei: 'Liefste als u wilt kunnen we afstijgen en bloemen plukken. Ik vind het hier erg⁺ mooi. Laat ons het liefdesspel spelen'. ⁺³⁴⁰
⁺³⁴⁵

'Wat zegt u', zei ze, 'onbehouden pummel! Moet ik hier in 't gras gaan liggen als een vrouw die zonder eergevoel geld met haar lichaam verdient? Dan zou ik⁺ wel weinig schaamtegevoel hebben. Dit zou u niet gezegd hebben als u niet zo lomp ⁺³⁵⁰ zou zijn. Het maakt me verdrietig. God moge u straffen omdat u dit vroeg.⁺ Zwijg hier verder over en luister hoe de vogels zingen en zich vermaken. Dat zal u de ⁺³⁵⁵ tijd minder lang doen schijnen. Als ik geheel naakt bij u zal zijn in een naar⁺ behoren opgemaakt bed, doe dan alles wat u graag wilt en wat uw zinnen bevredigt. Ik ⁺³⁶⁰ ben gekwetst dat u het me nu voorstelt.'

⁺ Hij zei: 'Liefste, wees niet boos. Het was Venus die me hiertoe aanzette. God moge me straffen als ik er ooit nog eens over begin.' ⁺³⁶⁵

⁺ Zij zei: 'Dan vergeef ik het u. U bent mijn toeverlaat, meer dan wie ook op aarde. Ook al zou de mooie Absalom nu leven en al was ik er absoluut zeker van⁺ dat ik ⁺³⁷⁰ met hem duizend jaar gelukkig en zorgeloos zou leven, ik zou daar geen genoeg ⁺³⁷⁵ mee nemen.'

- Lief, ic hebbe u soe vercoren,
 Men mocht mi dat niet legghen voren,
 Dat ic uwes soude vergheten.
- 380 Waric in hemelrike gheseten
 Ende ghi hier in ertrike,
 Ic quame tot u sekerlike.
 Ay god, latet onghewroken
 Dat ic dullijc hebbe ghesproken.
- 385 Die minste bliscap in hemelrike
 En es hier ghere vrouden ghelike;
 Daer es die minste soe volmaect,
 Datter zielen niet en smaect
 Dan gode te minnen sonder inde.
- 390 Al erdsche dinc es ellinde;
 Si en doeghet niet een haer
 Jeghen die minste die es daer.
 Diere om pinen die sijn vroet,
 Al eest dat ic dolen moet
- 395 Ende mi te groten sonden keren
 Dore u, lieve scone ionchere.?

- Dus hadden si tale ende wedertale.
 Si reden berch ende dale.
 In can u niet ghesegghen wel
- 400 Wat tusschen hen tween ghevel.
 Si voren alsoe voert,
 Tes si quamen in een poert,
 Die scone stont in enen dale.
 Daer soe bequaemt hen wale,
- 405 Dat siere bleven der iaren seven
 Ende waren in verweenden leven
 Met ghenuechten van lichamen,
 Ende wonnen .ij. kinder tsamen.
 Daer, na den seven iaren,
- 410 Alse die penninghe verteert waren,
 Moesten si teren vanden pande
 Die si brachten uten lande.
 Cleder, scoenheit ende paerde
 Vercochten si te halver *waerde*⁺
- 415 Ende brochtent al over saen. ⁺⁺ warde
 Doen en wisten si wat bestaen.
 Si en conste ghenen roc spinnen
 Daer si met mochte winnen.
 Die tijt wert inden lande diere
- 420 Van spisen, van wine ende van biere
 Ende van al datmen eten mochte.
 Dies hen wert te moede ofisochte;
 Si waren hen liever vele doet,
 Dan si hadden ghebeden broet.
- 425 Die aermoede maecte een ghesceet
 Tusschen hen beiden, al waest hen leet.
 Aenden man ghebrac dierste trouwe;
 Hi lietse daer in groten rouwe
 Ende voer te sinen lande weder.
- 430 Si en sachen met oghen nye zeder.
 Daer bleven met hare ghinder

432 Twee uter maten scone kinder.

Liefste, ik houd zoveel van u; het is onvoorstelbaar⁺ dat ik u vergeten zou. Als ik in de hemel zou zijn en u hier op aarde, dan zou ik zeker naar u toekomen. Ach, ⁺³⁸⁰
 God, straf mij niet voor deze dwaze opmerking.⁺ Immers de kleinste vreugde in de hemel is met geen enkel aards genot te vergelijken. Daar is de kleinste vreugde ⁺³⁸⁵
 zo volmaakt dat de ziel niets anders wil dan⁺ eindeloos God liefhebben. Al het aardse is rampzalig; vergeleken bij het geringste in de hemel stelt het niets voor. Zij die ⁺³⁹⁰
 naar het hemelse geluk streven zijn wijs, ook al moet ik voor u, mijn liefste, de verkeerde weg⁺ inslaan en in zonde gaan leven.[?]

⁺³⁹⁵

Zo spraken ze over en weer. Ze reden door bergen en dalen. Ik kan u onmogelijk precies vertellen wat ze⁺ deden. Ze reden verder tot ze in een, mooi in een dal gelegen, stad kwamen. Het beviel hen daar zo goed⁺ dat ze er zeven jaar bleven. Ze leidden ⁺⁴⁰⁰
 een weelderig en zinnelijk leven en kregen samen twee kinderen.⁺ Toen na die ⁺⁴⁰⁵
 zeven jaar het geld op was, moesten ze leven van de opbrengst van de goederen ⁺⁴¹⁰
 die ze uit hun land hadden meegebracht. Kleren, sieraden en paarden verkochten ze voor de helft van de waarde, maar ze⁺ maakten alles spoedig op. Ze wisten niet wat ze nu moesten beginnen. Zij kon geen vlas spinnen, waarmee⁺ ze de kost zou ⁺⁴¹⁵
 kunnen verdienen. Voedsel, wijn en bier werden erg duur. Het werd hen bang te ⁺⁴²⁰
 moede. Ze zouden liever dood zijn dan om brood te bedelen.⁺ De armoede bracht ongewild verwijdering tussen hen. De man brak zijn vroegere belofte. Hij liet ⁺⁴²⁵
 haar wanhopig achter en ging terug naar zijn geboortestreek.⁺ Ze zag hem nooit meer terug. Zij bleef daar achter⁺ met twee buitengewoon mooie kinderen. ⁺⁴³⁰

⁺⁴³²

- 477 Si was seven iaer metten man
 Die .ij. kindere an hare wan,
 Diese liet in ellinde,
 480 Daer si doghede groet meswinde.
 Dierste .vij. iaer hebdi gehoert;
 482 Verstaet hoe si levede voert.
- 433 Si sprac: 'hets mi comen soe,
 Dat ic duchte spade ende vroe.
 435 Ic ben in vele doghens bleven.
 Die ghene heeft mi begheven
 Daer ic mi trouwen toe verliet.
 Maria, vrouwe, oft ghi ghebiet,
 Bidt vore mi ende mine .ij. ionghere,
 440 Dat wi niet en sterven van honghere.
 Wat salic doen, elendech wijf.
 Ic moet beide ziele ende lijf,
 Bevlecken met sondeghen daden.
 Maria, vrouwe, staet mi in staden.
 445 Al constic enen roc spinnen,
 In mochter niet met winnen
 In tween weken een broet.
 Ic moet gaen dorden noet
 Buten der stat op tfelt
 450 Ende winnen met minen lichame ghelt,
 Daer ic met mach copen spise.
 In mach in ghere wise
 Mijn kinder niet begheven.'
 Dus ghinc si in een sondech leven,
 455 Want men seit ons over waer,
 Dat si langhe *seven* iaer⁺
 Ghemene wijf ter werelt ghinc
 Ende meneghe sonde ontfinc,
 Dat haer was wel onbequame,
 460 Die si dede metten lichame,
 Daer si cleine ghenuechte hadde in.
 Al dede sijt om een cranc ghewin,
 Daer si haer kinder met onthelt.
 Wat holpt al vertelt
 465 Die scamelike sonden ende die zwaer
 Daer si in was .XIIII. iaer.
 Maer emmer en lietsi achter niet,
 Hadsi rouwe oft verdriet,
 Sine las alle daghe met trouwen
 470 Die seven ghetiden van onser vrouwen.
 Die las si haer te loven ende teren,
 Dat sise moeste bekeren
 Uten sondeliken daden
 Daer si was met beladen
 475 Bi ghetale .XIIII. iaer;
 Dat segghic u over waer.
- 483 Als die .xiiij. iaer waren ghedaen,
 Sinde haer god int herte saen
 485 Berouwennessen alsoe groet,
 Dat si met enen swerde al bloet

⁺ + seve

Liever liete haer hoet af slaen,

¹⁺ Ze leefde zeven jaar met de man die twee kinderen bij haar kreeg en haar in een vreemd land achterliet⁺ waar zij onder veel ellende gebukt ging. De eerste zeven jaar hebt u gehoord. Luister nu hoe zij daarna⁺ leefde.

+477

+480

+482

⁺ Ze zei: ‘Het is me zo vergaan als ik altijd al vreesde.⁺ Ik ben in een ellendige toestand achtergebleven. Degene op wie ik vertrouwde, heeft me in de steek gelaten. Maria, bidt alstublieft voor mij en mijn twee⁺ kinderen dat wij niet sterven van honger.

+433

+435

Wat moet ik, rampzalige vrouw, beginnen? Maria, sta⁺ mij bij. Al zou ik vlas kunnen spinnen, dan zou ik daarmee in twee weken nog niet een brood kunnen verdienen. Ik moet noodgedwongen wel buiten de⁺ stad in 't vrije veld geld met mijn lichaam gaan verdienen om eten te kunnen kopen. Ik kan in geen geval mijn kinderen aan hun lot overlaten.’

+440

+445

+450

⁺ Ze ging een zondig leven leiden; men verzekert ons dat ze zeven jaar lang als publieke vrouw leefde en, tot haar afkeer en zonder enig genot, menige zonde⁺ met haar lichaam bedreef. Ze deed het allemaal voor een schamel loon waarmee ze haar kinderen in leven hield.

+455

+460

Wat heeft het voor zin alles te vertellen over de schandelijke⁺ en zware zonden waarin ze veertien jaar leefde. Maar ook al had ze nog zo'n verdriet, ze zei iedere dag⁺ getrouw de zeven Mariagebeden. Dat verzeker ik u. Met die gebeden eerde ze Maria in de hoop dat zij⁺ haar zou verlossen van de zonden die ze al veertien jaar bedreef.

+465

+470

+475

⁺ Toen de veertien jaar voorbij waren, bracht God⁺ zoveel berouw in haar hart dat ze zichzelf liever met een zwaard zou laten onthoofden dan dat ze haar

+483

+485

- Dan si meer sonden hadde ghedaen
 Met haren lichame, alsi plach.
- 490 Si weende nacht ende dach,
 Dat haer oghen selden drogheden.
 Si seide: ‘maria, die gode soghede,
 Fonteyne boven alle wiven,
 Laet mi inder noet niet bliven.
- 495 Vrouwe, ic neme u torconden,
 Dat mi rouwen mine sonden
 Ende sijn mi herde leet.
 Der es soe vele, dat ic en weet
 Waer icse dede ocht met wien.
- 500 Ay lacen! wat sal mijns ghescien!
 Ic mach wel ieghen dordeel sorgen,
 Doghen gods sijn mi verborgen,
 Daer alle sonden selen bliken,
 Beide van armen ende van riken,
- 505 Ende alle mesdaet sal sijn ghewroken,
 Daer en si vore biechte af ghesproken
 Ende penitencie ghedaen;
 Dat wetic wel, sonder waen;
 Des benic in groten vare.
- 510 Al droghic alle daghe een hare,
 Ende croeper met van lande te lande
 Over voete ende over hande
 Wullen, barvoet, sonder scoen,
 Nochtan en constic niet ghedoen,
- 515 Dat ic van sonden worde vri,
 Maria, vrouwe, ghi en troest mi.
 Fonteyne boven alle doghet,
 Ghi hebt den meneghen verhoghet,
 Alsoe wel teophuluse scen.
- 520 Hi was der quaetster sonderen een
 Ende haddem den duvel op ghegeven,
 Beide ziele ende leven,
 Ende was worden sijn man;
 Vrouwe, ghi verloeseten nochtan.
- 525 Al benic een besondech wijf
 Ende een *onghetroest* keytijf,⁺
 In wat leven ic *noyt* was,⁺
 Vrouwe, ghedinct dat ic las
 Tuwer eren een ghebede.
- 530 Toent aen mi u oetmoedechede.
 Ic ben ene die es bedroevet
 Ende uwer hulpen wel behoevet.
 Dies maghic mi verhouden:
 En bleef hem nye onvergouden,
- 535 Die u gruete, maget vrië,
 Alle daghe met ere ave marië.
 Die u ghebet gherne lesen,
 Si moeghen wel seker wesen
 Dat hen daer af sal comen vrame;
- 540 Vrouwe, hets u soe wel bequame,
 Uut vercorne gods bruut.
 U sone sinde u een saluut
 Te nazaret, daer hi u sochte,

⁺⁺ onghestroest

⁺⁺ noy

Die u ene boetscap brochte

lichaam nog langer voor de zonde zou lenen. Ze⁺ huilde dag en nacht; haar ogen waren zelden droog. Ze zei: ‘Maria, die God de borst gaf, bron van genade, ⁺⁴⁹⁰ verheven boven alle vrouwen, laat mij niet in deze⁺ ellende ten onder gaan. Ik neem u als getuige dat ik berouw heb van mijn afschuwelijke zonden. Het waren zo ⁺⁴⁹⁵ veel dat ik niet eens weet waar en met wie ik ze beging.

⁺ Helaas, wat zal er van mij worden. De ogen van God zijn van mij afgewend: ik moet bevreesd zijn voor het laatste oordeel, waar alle zonden aan het licht zullen⁺ ⁺⁵⁰⁰ komen. Ongetwijfeld zullen alle zonden bestraft worden, tenzij ze tevoren gebiecht ⁺⁵⁰⁵ zijn en er boete is gedaan. Dat maakt mij zo bang.

Maria, zonder uw hulp zou ik me nog niet van mijn⁺ zonden kunnen bevrijden ook al droeg ik iedere dag⁺ een haren boetekleed en kroop ik op handen en blote voeten ⁺⁵¹⁰ in die wollen pij van land tot land. Bron van genade, alle aardse goedheid te boven ⁺⁵¹⁵ gaand, gij hebt velen verblijd, zoals wel bij Theophilus bleek. Hij was⁺ een van de ergste zondaars: hij had zich met lichaam en ziel aan de duivel overgeleverd. En ⁺⁵²⁰ toch bracht ge hem verlossing.

⁺ Vrouwe, ook al ben ik een ellendige zondares, bedenk toch dat ik onder alle omstandigheden een gebed ter⁺ ere van u zei. Toon mij uw goedheid, ik ben ⁺⁵²⁵ radeloos en heb uw hulp dringend nodig. Ik durf u dit te vragen omdat iemand ⁺⁵³⁰ die u elke dag met een Ave Maria⁺ begroette, nog nooit onbeloond is gebleven. Degenen die uw gebed dikwijls zeggen, mogen erop vertrouwen dat hen dat tot ⁺⁵³⁵ voordeel zal strekken. Uitverkoren²⁾ bruid van God, het Ave Maria is u immers aangenaam. Uw Zoon zond u die groet in Nazareth, toen de engel⁺ u een bericht ⁺⁵⁴⁰ bracht zoals nog nooit van een bode ⁺⁵⁴⁵

- 545 Die nye van bode was ghehoert.
 Daer omme sijn u die selve woert
 Soe bequame sonder wanc,
 Dat ghijs wet eiken danc
 Die u gheeme daer mede quet.
- 550 Al waer hi in sonden belet,
 Ghi souden te ghenaden bringhen
 Ende voer uwen sone verdinghen.[?]
 Dese bedinghe ende dese claghe
 Dreef die sondersse alle daghe.
- 555 Si nam een kint in elke hant
 Ende ghincker met doer tlant
 In armoede, van stede te steden,
 Ende levede bider beden.
 Soe langhe dolede si achter dlant,
- 560 Dat si den cloester weder vant
 Daer si hadde gheweest nonne,
 Ende quam daer savons na der sonne
 In ere weduwen huus spade,
 Daer si bat herberghe doer ghenade,
- 565 Dat si daer snachts mochte bliven.
 ‘Ic mocht u qualijc verdriven,[?]
 Sprac die weduwe, ‘met uwen kinderkinen.
 Mi dunct dat si moede seinen.
Rust u ende sit neder.⁺
- 570 Ic sal u deilen weder
 Dat mi verleent onse here
 Doer siere liever moeder ere.[?]
 Dus bleef si met haren kinden
 Ende soude gheerne ondervinden
- 575 Hoet inden cloester stoede.
 ‘Segt mi’, seitsi, ‘vrouwe goede,
 Es dit covint van ioffrouwen?’
 ‘Jaet’, seitsi, ‘bi miere trouwen,
 Dat verweent es ende rike;
- 580 Men weet niewer sijns ghelike.
 Die nonnen diere abijt in draghen,
 In hoerde nye ghewaghen
 Van hem gheen gherochten
 Dies si blame hebben mochten.[?]
- 585 Die daer bi haren kinderen sat,
 Si seide: ‘waer bi segdi dat?
 Ic hoerde binnen deser weken
 Soe vele van ere nonnen spreken.
 Alsic verstoet in minen sinne,
- 590 Soe was si hier costerinne.
 Diet mi seide hine loech niet.
 Hets binnen .xiiij. iaren ghesciet,
 Dat si uten cloester streec.
 Men wiste noyt waer si weec
- 595 Oft in wat lande si inde nam.[?]
 Doen wert die weduwe gram
 Ende seide: ‘ghi dunct mi reven!
 Derre talen seldi begheven
 Te segghene vander costerinnen,

⁺⁺ Ruust

ontvangen was. Daarom hebben juist deze woorden voor u zo'n aangename klank dat gij iedereen die u er⁺ mee aanspreekt, bedankt. Al zou hij in zonden verstrikt zijn, gij zoudt hem tot Gods genade leiden en hem voor uw Zoon vrijpleiten.' ⁺⁵⁵⁰

Dit gebed en deze klacht uitte de zondares elke dag.⁺ Ze nam de kinderen bij de hand en trok, levend van aalmoezen, met hen in armoede van stad tot stad door ⁺⁵⁵⁵ het hele land. Zo dwaalde net zo lang rond tot⁺ ze het klooster waar ze non geweest was, terugvond. 's Avonds ver na zonsondergang kwam ze bij het huis van een ⁺⁵⁶⁰ weduwe. Ze vroeg nederig om onderdak voor⁺ de nacht.

'Ik kan u moeilijk weggagen met uw kinderen', zei de weduwe, 'ze zien er moe ⁺⁵⁶⁵ uit. Ga zitten en rust uit. Wat ik van God gekregen heb, zal ik ter ere van Zijn⁺ moeder op mijn beurt weer met u delen.' ⁺⁵⁷⁰

Ze bleef daar met haar kinderen; ze wilde graag weten⁺ hoe het met het klooster gesteld was. ⁺⁵⁷⁵

³⁾'Mevrouw, vertel me toch, is dit een nonnenklooster.' 'Ja, dat is het', antwoordde ze, 'ik kan u verzekeren dat het een prachtig en aanzienlijk klooster is. Daar⁺ bestaat geen tweede van. Van de nonnen die er wonen heb ik nog nooit slechte dingen ⁺⁵⁸⁰ horen vertellen.'⁺ Bij haar kinderen zittend zei ze: 'Hoe kunt u dat nu zeggen? Ik hoorde deze week veel over een non praten.⁺ Ik heb begrepen dat ze hier kosteres ⁺⁵⁸⁵ was. Degene die het mij vertelde, heeft vast niet gelogen. Zo'n veertien jaar geleden ⁺⁵⁹⁰ is ze uit het klooster weggelopen. Men heeft nooit geweten waar ze heenging of waar ze⁺ gestorven is.'

Toen werd de weduwe boos. Ze zei: 'U praat onzin. Als u niet ophoudt zulke ⁺⁵⁹⁵ praatjes over de kosteres te

- 600 Oft ghi en blijft hier niet binnen.
 Si heeft hier costersse ghesijn
 .xiiij. iaer den termijn,
 Dat men haers noyt ghemessen conde
 In alden tiden éne metten stonde,
 605 Hen si dat si waer onghesont.
 Hi ware erger dan een hont,
 Diere af seide el dan goet.
 Si draghet soe reynen moet
 Die eneghe nonne draghen mochte.
 610 Die alle die cloesters dore sochte
 Die staen tusschen elve ende der geronde,
 Ic wane men niet vinden en conde
 Ne ghene die gheesteliker leeft.’

Die alsoe langhe hadde ghesneeft,
 615 Dese tale dochte haer wesen wonder,
 Ende seide: ‘vrouwe, maect mi conder:
 Hoe hiet haer moeder ende vader?’
 Doe noemesise beide gader.
 Doen wiste si wel, dat si haer meende.

620 Ay god, hoe si snachs weende
 Heymelike voer haer bedde!
 Si seide: ‘ic en hebbe ander wedde
 Dan van herten groet berouwe.
 Sijt in mijn hulpe, maria, vrouwe.

625 Mijn sonden sijn mi soe leet,
 Saghic enen *oven* heet,⁺
 Die in groten gloyen stonde,
 Dat die *vlamme* ghinghe uten monde,⁺
 Ic croper in met vlite,

⁺⁺ hoven

⁺⁺ vlame

630 Mochtic mier sonden werden quite.
 Here, ghi hebt wan hope verwaten,
 Daer op willic mi verlaten!
 Ic ben die altoes ghenade hoept,
 Al eest dat mi anxt noept

635 Ende mi bringt in groten vare.
 En was nye soe groten sondare
 Sint dat ghi op ertrike quaemt
 Ende menschelike vorme naemt
 Ende ghi aen den cruce wout sterven,

640 Sone lieti den sondare niet bederven,
 Die met berouwenesse socht gnade,
 Hi vantse, al quam hi spade,
 Alst wel openbaer scheen
 Den enen sondare vanden tween

645 Die tuwer rechter siden hinc;
 Dats ons een troestelijc dinc,
 Dat ghine ontfinc onbescouden.
 Goet berou mach als ghewouden;
 Dat maghic merken an desen:

650 Ghi seit: ‘vrient, du salt wesen
 Met mi heden in mijn rike,
 Dat segghic u ghewaerlike.’
 Noch, here, waest openbare,

+ vertellen, kunt u hier niet in huis blijven. Ze is hier veertien jaar lang kosteres geweest zonder dat men haar in al die tijd ook maar één keer bij de metten⁺ gemist heeft, tenzij ze ziek was. Wie van haar iets verkeerd vertelt, is slechter dan een hond. Haar ziel is zo zuiver als die van een non maar zijn kan. Ik ben⁺ er van overtuigd dat, als men alle kloosters tussen de Elbe en de Gironde doorzocht, men niemand zou kunnen vinden die vromer leeft.’ +600 +605 +610

+ Deze woorden verbaasden de vrouw die zo lang in zonde had geleefd. Ze zei: ‘Mevrouw, vertel me meer. Hoe heten haar moeder en vader?’ +615

Ze noemde ze allebei. Toen wist ze zeker dat de vrouw haar bedoelde.

+ Oh, God, wat huilde ze die nacht, in stilte voor haar bed.

Ze zei: ‘Ik kan alleen mijn oprecht gemeend berouw aanbieden. Maria, vrouwe, sta mij bij. Ik verafschuw⁺ mijn zonden zo erg dat ik zonder aarzeling in een vlamme oven zou kruipen als ik daardoor van mijn⁺ zonden bevrijd zou worden.’ +620 +625

Heer, Gij veroordeelt de wanhoop; daar zal ik op vertrouwen. Want ik hoop altijd op genade, hoewel de⁺ vrees dat ik tot wanhoop zal vervallen mij beangstigt. Sinds Gij in menselijke gedaante op aarde kwam en aan het kruis wilde sterven, liet Gij nog niet de grootste⁺ zondaar verloren gaan als hij berouwwol genade zocht. zo'n zondaar vond die genade, ook al kwam hij laat tot inkeer. Dat bleek duidelijk bij die zondaar die⁺ rechts van U aan het kruis hing. Het geeft ons troost dat Gij hem onbestraft aannam. Oprecht berouw kan alles tot stand brengen. Dat kan ik hieruit opmaken.⁺ Gij zei: ‘Vriend, jij gaat nu met Mij mee naar Mijn rijk. Wees daarvan verzekerd.’ +630 +635 +640 +645 +650

Bovendien, Heer, was het duidelijk dat, toen de

Dat gisemast, die mordenare,
 655 Ten lesten om ghenade bat,
 Hine gaf u weder gout no scat,
 Dan hem berouden sine sonden.
 U ontfermeheit en es niet te gronden,
 Niet meer, dan men mach
 6 Die zee uut sceppen op enen dach
 Ende droghen al toten gronde.
 Dus was nye soe grote sonde,
 Vrouwe, u ghenaden en gaen boven.
 Hoe soudic dan sijn verscoven
 665 Van uwer ontfermeheit,
 Ocht mi mijn sonden sijn soe leit.'

Daer si lach in dit ghebede,
 Quam een vaec in al haer lede
 Ende si wert in slape sochte.
 670 In enen vysioen haer dochte,
 Hoe een stemme aen haer riep,
 Daer si lach ende sliep:
 'Mensche, du heves soe langhe gecarmt
 Dat maria dijns ontfarmt,
 675 Want si heeft u verbeden.
 Gaet inden cloester met haestecheden:
 Ghi vint die doren open wide
 Daer ghi uut ginges ten selven tide
 Met uwen lieve, den ionghelinc,
 680 Die u inder noet af ghinc.
 Al dijn abijt vinstu weder
 Ligghen opten outaer neder;
 Wile, covele ende scoen
 Moeghedi coenlijc ane doen;
 685 Des danct hoeghelike mariën.
 Die slotele vander sacristiën,
 Die ghi voer tbeelde hinct
 Snachs, doen ghi uut ghinct,
 Die heeft si soe bewaren,
 690 Datmen binnen xiiij. iaren
 Uwes nye en ghemiste,
 Soe dat yemen daer af wiste.
 Maria es soe wel u vrient;
 Si heeft altoes voer u ghedient
 695 Min no meer na dijn ghelike.
 Dat heeft de vrouwe van hemelrike,
 Sonderse, doer u ghedaen.
 Si heet u inden cloester gaen.
 Ghi en vint nyeman op u bedde.
 700 Hets van gode dat ic u quedde.

Na desen en waest niet lanc,
 Dat si uut haren slape ontspranc.
 Sj seide: 'god, gheweldechere,
 En ghehinct den duvel nemmermere
 705 Dat hi mi bringhe in mere verdriet,
 Dan mi nu es ghesciet.

Ochtic nu inden cloester ghinghe
Ende men mi over dieveghe vinghe,

⁴⁺ moordenaar Gisemast pas op het laatste moment om genade bad, hij U niets dan berouw te bieden had. Evenmin als men in één dag het water uit de zee kan⁺ +655
scheppen en de bodem droogleggen, kan men Uw barmhartigheid doorgronden. +660

Vrouwe, uw genade gaat de grootste zonde te boven. Hoe zou ik dan uitgesloten kunnen zijn van uw barmhartigheid⁺ als ik mijn zonden zo verafschuw.⁺ +665

Terwijl ze in dit gebed verzonken was, werd ze door slaap overmand en viel ze rustig in slaap. In een⁺ visioen scheen het haar toe dat een stem haar in haar slaap toeriep: ‘Mens, gij hebt uw leed zo lang beklagd dat Maria zich over u ontfermt, zij heeft +670
voor u bij⁺ God bemiddeld. Ga dadelijk naar het klooster. U zult⁺ de deuren, waardoor u destijds met uw ontrouwe geliefde vertrok, wijd open vinden. Al uw +675
kloosterkieren vindt u op het altaar terug. Doe gerust sluiert, pij en⁺ schoenen aan. +680
Wees Maria hier oprecht dankbaar voor. Zij heeft zorg gedragen voor de sleutels +685
van de sacristie, die u in de nacht van uw vertrek bij het beeld hing,⁺ zodat niemand u in die veertien jaar ooit gemist heeft. Maria is u zo goedgezind dat zij al die tijd +690
als uw precieze⁺ evenbeeld uw taak heeft vervuld. Zondares, dat heeft de hemelse koningin voor u gedaan. Ze beveelt u naar het klooster te gaan; u zult niemand +695
op uw bed⁺ vinden. Ik zeg u dit uit naam van God.’

Kort hierna werd ze wakker. Ze zei: ‘God, almachtige⁺ Heer, sta de duivel nooit +700
toe dat hij mij erger kwelt dan op dit ogenblik. Als ik nu naar het klooster zou +705
gaan en als een dievegge betrappt zou worden, dan zou

- Soe waric noch meer ghescent
 710 Dan doen ic ierst *ruumde* covent.⁺
 Ic mane u, god die goede,
 Dor uwen pretiosen bloede
 Dat uut uwer ziden liep,
 Ocht die stemme die aen mi riep,
 715 Hier es comen te minen baten,
 Dat sijs niet en moete laten,
 Si en come anderwerf tot hare
 Ende derdewerven openbare,
 Soe dat ic mach sonder waen
 720 Weder in minen cloester gaen.
 Ic wilre om benediën
 Ende loven altoes mariën.’
- Sanders *nachs*, moghedi horen,⁺
 Quam haer een stemme te voren,
 725 Die op haer riep ende seide:
 ‘Mensche, du maecs te langhe beide.
 Ganc weder in dinen cloester,
 God sal wesen dijn troester.
 Doet dat maria u ontbiet.
 730 Ic ben haer bode, en twivels niet.’
 Nu heefsise anderwerf vernomen
 Die stemme tote haer comen
 Ende hietse inden cloester gaen;
 Nochtan en dorst sijs niet bestaen.
 735 Der derder nacht verbeyt si noch
 Ende seide: ‘eest elfs ghedroch,
 Dat mi comt te voren,
 Soe maghic cortelike scoren
 Des duvels ghewdt ende sine cracht,
 740 Ende ocht hire comt te nacht,
 Here, soe maecten soe confuus,
 Dat hi vare uten huus,
 Dat hi mi niet en moete scaden.
 Maria, nu staet mi in staden,
 745 Die ene stemme ane mi sint,
 Ende hiet mi gaen int covint.
 Ic mane u, vrouwe, bi uwen kinde,
 Dat ghise mi derdewerven wilt sinden.’
- Doen waecte si den derden nacht.
 750 Een stemme quam van gods cracht
 Met enen over groten lichte
 Ende seide: ‘hets bi onrechte,
 Dat ghi niet en doet dat ic u hiet,
 Want u maria bi mi ontbiet.
 755 Ghi moecht beiden te lanc.
 Gaet inden cloester sonder wanc,
 Ghi vint die doren op ende wide ontdaen;
 Daer ghi wilt, moghedi gaen.
 U abijt vindi weder
 760 Ligghende opten outaer neder.’
 Als die stemme dit hadde gheseit,
 En mochte die zondersse die daer leit,

++ rumde

++ snachs

Die claeiheit metten oghen wd sien.

+ mijn schande nog groter zijn dan toen ik indertijd het klooster verliet. Goede God, als de stem die tot mij⁺ sprak mij wilde helpen, smeed ik U bij het kostbaar bloed +710 dat uit Uw lendenen liep: laat die stem hier duidelijk een tweede en een derde +715 keer spreken,⁺ zodat ik zonder bedenken naar mijn klooster terug kan gaan. Ik zal Maria daarvoor immer prijzen.⁺ Luister, de volgende dag zei een stem tegen haar: +720 ‘Mens, u talmt te lang. Ga terug naar uw klooster, God zal uw helper zijn. Doe +725 wat Maria u beveelt.⁺ Ik ben haar bode, heb daarover geen twijfels.’

Voor de tweede keer hoorde ze de stem die haar opdracht gaf naar het klooster +730 te gaan. Maar toch durfde⁺ ze het niet te wagen; ze wilde de derde nacht afwachten.

Ze zei: ‘Als het een boze geest is die aan mij verschijnt, dan hoop ik snel een +735 einde aan de macht van de duivel⁺ te kunnen maken. Heer, als hij hier vannacht komt, verneder hem dan zo, dat hij het huis verlaat, zodat hij mij geen kwaad kan doen. +740

+ Maria, gij die mij door een stem liet zeggen naar het klooster te gaan, sta mij bij. Ik smeed u uit naam van uw kind mij de stem voor de derde keer te willen zenden.’ +745

De derde nacht bleef ze wakker. Uit naam van God⁺ verscheen in een fel licht een stem: ‘U doet ten onrechte niet wat ik u zeg; immers Maria beveelt het u⁺ door +750 mijn tussenkomst. U zoudt wel eens te lang kunnen wachten. Ga zonder aarzelen +755 naar het klooster. U vindt de deuren wijd geopend: u kunt gaan waar u⁺ wilt. Uw kloosterkleding vindt u terug op het altaar.’ Toen de stem dit gezegd had, kon de +760 zondares het heldere licht niet goed aan haar ogen verdragen.

- Si seide: 'nu en darf mi niet twien,
 765 Dese stemme comt van gode
 Ende es der maghet mariën bode;
 Dat wetic nu sonder hone:
 Si comt met lichte soe scone.
 Nu en willies niet laten,
 770 Ic wille mi inden cloester maken;
 Ic saelt oec doen in goeder trouwen,
 Opten troest van onser vrouwen,
 Ende wille mijn kinder beide gader
 Bevelen gode onsen vader.
 775 Hi salse wel bewaren.'
 Doen toech si ute al sonder sparen
 Haer cleder, daer sise met decte,
 Heymelike, dat sise niet en wecte.
 Si cussese beide aen haren mont.
 780 Si seide: 'kinder, blijft ghesont.
 Op den troest van onser vrouwen
 Latic u hier in goeder trouwen;
 Ende hadde mi maria niet verbeden,
 Ic en hadde u niet begheven
 785 Om al tgoet dat rome heeft binnen.'
 Hoert, wes si sal beghinnen.

- Nu gaet si met groten weene
 Ten cloester waert, moeder eene.
 Doen si quam inden vergiere,
 790 Vant si die dore ontsloten sciere.
 Si ghincker in sonder wanc:
 'Maria, hebbes danc,
 Ic ben comen binnen mure;
 God gheve mi goede aventure.'
 795 Waer si quam, vant si die dore
 Al wide open ieghen hore.
 In die kerke si doe trac.
 Heymelike si doe sprac:
 'God here, ic bidde u met vlite,
 800 Hulpt mi weder in minen abite
 Dat ic over .xiiij. iaer
 Liet ligghen op onser vrouwen outaer,
 Snachs, doen ic danen sciet.'
 Dit en es gheloghen niet,
 805 Ic segt u sonder ghile:
 Scone, covele ende wile
 Vant si ter selver stede weder
 Daer sijt hadde gheleit neder.
 Si traect an haestelike
 810 Ende seide: 'god van hemelrike
 Ende maria, maghet fijn,
 Ghebenedijt moetti sijn.
 Ghi sijt alre doghet bloeme.
 In uwen reine magedoeme
 815 Droeghedi een kint sonder wee,
 Dat here sal bliven emmermee.
 Ghi sijt een uut vercoren werde:
 U kint maecte hemel ende erde.

Dese ghewelt comt u van gode

Ze zei: ‘Nu mag ik niet meer twijfelen. Deze stem⁺ komt van God en is de bode van de maagd Maria. Dat weet ik heel zeker: ze komt met zulk stralend licht. Nu zal ik niet langer wachten, ik zal naar het⁺ klooster gaan. Ik doe het in vol vertrouwen op de hulp van Maria. Mijn beide kinderen zal ik in de hoede⁺ van God aanbevelen. Hij zal goed over hen waken.’ Meteen hierna trok ze haar kleren uit; ze dekte haar kinderen ermee toe, voorzichtig zodat ze niet wakker zouden worden.

⁺ Ze kuste hen op de mond en zei: ‘Kinderen, het ga jullie goed. Ik laat jullie hier achter in vol vertrouwen op de hulp van Maria. Als zij niet voor mij bij God bemiddeld had, zou ik jullie nog niet voor alle rijkdommen⁺ van Rome verlaten hebben.

- Luister, wat ze nu gaat doen. -

Diep bedroefd en moederziel alleen gaat ze naar het klooster. Toen ze in de tuin kwam, zag ze meteen dat⁺ de deur open was. Ze ging zonder aarzeling naar binnen. ‘Maria, dank u. Ik ben binnen de kloostermuren. God geve dat het goed afloopt.’

⁺ Ze merkte dat de deuren overal wijd voor haar openstonden. Ze ging naar de kerk en fluisterde: ‘God, ik⁺ smeeek U, help mij bij het terugvinden van mijn kloosterkleding die ik op het Maria-altaar achterliet toen ik veertien jaar geleden hier 's nachts wegging.’⁺ Ik zeg u volledig naar waarheid en in volle ernst: schoenen, pij en sluier vond ze op dezelfde plaats terug als waar zij ze had neergelegd.

⁺ Ze trok ze snel aan en zei: ‘God in de hemel en Maria, zuivere maagd, ge zijt geprezen. Gij zijt het toppunt⁺ van al het goede. Zonder pijn droeg ge in uw zuivere maagdelijkheid een kind dat eeuwig God zal zijn. Gij zijt uitverkoren: uw kind schiep hemel en aarde. Deze⁺ goddelijke macht staat altijd tot uw beschikking: gij

- 820 Ende staet altoes tuwen ghebode:
 Den here, die *es* ons broeder,⁺
 Moghedi ghebieden als moeder,
 Ende hi u heten lieve dochter.
 Hier omme levic vele te sochter:
- 825 Wie aen u soect ghenade,
 Hi vintse, al comt hi spade.
 U hulpe die es alte groet.
 Al hebbic vernoy ende noet,
 Hets bi u ghewandelt soe,
- 830 Dat ic nu mach wesen vroe.
 Met rechte maghic u benediën.[?]
 Die slotele vander sacristiën
 Sach si hanghen, in ware dinc,
 Vor mariën, daer sise hinc.
- 835 Die slotele hinc si aen hare
 Ende ghinc ten core, daer si clare
 Lampten sach benen in allen hoeken.
 Daer na ghinc si ten boeken
 Ende leide elc op sine stede;
- 840 Alsi dicke te voren dede,
 Ende si bat der maghet mariën,
 Dat sise van evely moeste vriën
 Ende haer kinder, die si liet
 Ter weduwen huus in zwaer verdriet.
- 845 Binnen dien was die nacht ghegaen,
 Dar dorloy begonste te slaen,
 Daer men middernacht bi kinde.
 Si nam *tcloczeel* biden inde⁺
 Ende luude metten so wel te tiden,
- 850 Dat sijt hoerden in allen ziden.
 Die boven opten dormter laghen,
 Die quam alle sonder traghen
 Vanden dormter ghemene.
 Sine wisten hier af groet no clene.
- 855 Si bleef inden cloester haren tijt
 Sonder lachter ende verwijt:
 Maria hadde ghedient voer hare,
 Ghelijc oft sijt selve ware.
 Dus was die sonderse bekeert,
- 860 Maria te love, die men eert,
 Der maghet van hemelrike,
 Die altoes ghetrouwelike
 Haren vrient staet in staden,
 Alsi in node sijn verladen.
- 865 Dese ioffrouwe daer ic af las,
 Es nonne alsi te voren was.
 Nu en willic vergheten niet
 Haer twee kindere, die si liet
 Ter weduwen huus in groter noet.
- 870 Si en hadden ghelt noch broet.
 In can u niet vergronden,
 Doen si haer moeder niet en vonden,
 Wat groter rouwe datsi dreven.

⁺ niet aanwezig

⁺ cloc zeel

kunt als moeder uw verlangen kenbaar maken aan God, die - als Zoon - onze broeder werd, terwijl Hij u - als Vader - lieve dochter noemen kan. Ik leef⁺ zoveel geruster omdat hij genade schenkt aan al wie erom vraagt, al komt men nog zo laat. Uw hulp is zeer⁺ groot. Mijn verdriet is door u veranderd in vreugde. Met reden kan ik u prijzen.⁺

Ze zag dat de sleutels van de sacristie inderdaad voor het Mariabeeld hingen, op de plaats waar zij ze neergehangen⁺ had. Ze hing de sleutels aan haar gordel en ging naar het koor. Hier zag ze dat alle lichten helder⁺ brandden. Ze legde, net zoals ze vroeger zo vaak gedaan had, de missalen op hun plaatsen. Ze vroeg Maria haar en haar kinderen, die ze tot haar grote verdriet bij de weduwe achtergelaten had, voor het kwaad te vrijwaren.

⁺ Intussen was de nacht zo ver gevorderd dat het uurwerk middernacht begon te slaan. Ze pakte het klokketouw en luidde de metten precies op tijd, zodat iedereen⁺ het hoorde. Allen die boven op de slaapzaal lagen, kwamen onmiddellijk naar beneden. Niemand wist wat er gebeurd was.

⁺ Ze bleef haar hele leven in het klooster zonder schande of verwijt; Maria had immers haar taak waargenomen alsof ze het zelf was.

⁺ Zo was de zondares tot inkeer gekomen, tot lof van de geëerde Maria, de hemelse maagd, die altijd getrouw haar vrienden helpt als ze in moeilijkheden verkeren.

⁺ De vrouw over wie ik vertelde, is weer non, net als vroeger. Maar ik wil haar twee kinderen die ze tot haar grote verdriet bij de weduwe achterliet, niet vergeten.⁺ Ze hadden geld noch brood. Ik kan u onmogelijk precies vertellen hoe wanhopig ze huilden toen ze hun moeder niet vonden.

Die weduwe ghincker sitten neven:

875 Si hadder op ontfeimenisse.

Si seide: 'ic wille toter abdisse

Gaen met desen .ij. kinden.

God sal hare int herte sinden,

Dat si hen goet sal doen.'

880 Si deden ane cleder ende scoen,

Si ghincker met in *tcovent*.⁺

Si seide: 'vrouwe, nu bekent

Den noet van desen tveen wesen.

Die moeder heefse met vresen

885 Te nacht in mijn huus gelaten

Ende es ghegaen hare straten,

Ic en weet west noch oest.

Dus sijn die kinder onghetroest.

Ic hulpe hen geerne, wistic hoe.'

890 Die abdisse spracker toe:

'Houtse wel, ic saelt u lonen,

Dat ghijs u niet en selt becronen,

Na dat si u sijn ghelaten.

Men gheve hen der caritaten

895 Elcs daghes om gode.

Sint hier daghelijcs enen bode

Die hen drincken hale ende eten.

Gheberst hen yet, laet mi weten.'

Die weduwe was vroe

900 Dat haer comen was alsoe.

Si nam die kinder met hare

Ende hadder toe goede ware.

Die moeder, diese hadde ghesoghet

Ende pine daer om ghedoeghet,

905 Haer was wel te moede,

Doen sise wiste in goeder hoede,

Haer kinder, die si begaf

In groter noet ende ghinc af.

Sine hadde vaer no hinder

910 Voert meer om hare kinder.

Si leide vort een heylech leven.

Menech suchten ende beven

Hadsi nacht ende dach,

Want haer die rouwe int herte lach

915 Van haren quaden sonden,

Die si niet en dorste vermonden

Ghenen mensche, no ontdecken,

Noe in dichten oec vertrecken.

Hier na quam op enen dach

920 Een abt, diese te visenteerne plach

Eenwerven binnen den iare,

Om te vernemen oft daer ware

Enech lachterlike gheruchte,

Daer si blame af hebben *mochten*.⁺

925 Sdaghes als hire comen was,

Lach die sonderse ende las

Inden coer haer ghebet

In groter twivelingen met.

⁺ covent

⁺ mochte

Die duvel becorese metter scame,

+ De weduwe had medelijden met hen. Ze ging naast hen zitten en zei: ‘Ik zal met deze twee kinderen naar de abdis gaan. God zal haar ingeven dat zij goed voor hun moet zijn.’ +875

+ Ze deed hen kleren en schoenen aan en ging met hen naar het klooster.

Ze zei: ‘Vrouwe, luister naar de problemen van deze twee wezen. De moeder heeft hen vannacht onverzorgd⁺ in mijn huis achtergelaten. Ze is met onbekende bestemming vertrokken. Nu zijn de kinderen hulpeloos. Als ik kon, zou ik hen graag helpen.’ +880 +885

+ De abdis antwoordde: ‘Zorg goed voor hen, ik zal u de onkosten vergoeden zodat u zich er niet over zult beklagen dat ze aan u zijn toevertrouwd. Ze zullen⁺ dagelijks liefdegiften ontvangen. Stuur hier elke dag iemand naar toe die drinken en eten voor hen haalt. Als het hen aan iets ontbreekt, laat het mij dan weten.’⁺ De weduwe was blij dat het zo voor haar geregeld was. Ze nam de kinderen met zich mee en zorgde goed voor hen. De moeder, die hen de borst had⁺ gegeven en veel om hen geleden had, was opgelucht toen ze wist dat er goed gezorgd werd voor haar kinderen, die ze tot haar grote verdriet in de steek had gelaten. Ze had voortaan geen angst of zorg meer⁺ voor haar kinderen. Ze leidde verder een vroom leven. Maar ze zuchtte en beefde nog voortdurend, want ze⁺ was nog steeds vervuld van berouw voor haar zware zonden. Ze durfde ze niet aan iemand te vertellen, bekend te maken of op schrift te stellen. +890 +895 +900 +905 +910 +915

+ Op een dag verscheen een abt die het klooster eenmaal per jaar bezocht om te horen of er schandelijke praatjes rondgingen waar de nonnen een slechte naam door zouden kunnen krijgen. Op de dag dat hij kwam, deed de zondares geknield in het koor in grote tweestrijd haar gebed. De duivel probeerde door het opwekken +920 +925

- 930 Dat si haei sondelike blame
 Vore den abt niet en soude bringhen.
 Alsi lach inder bedinghen,
 Sach si, hoe dat neven haer leet
 Een ionghelinc, met witten ghecleet.
- 935 Hi droech in sinen arm al bloet
 Een kint, dat dochte haer doet.
 Die ionghelinc warp op ende neder
 Enen appel ende vinken weder
 Vor tkint, ende maecte spel.
- 940 Dit versach die nonne wel,
 Daer si in haer ghebede lach.
 Si seide: 'vrient, oft wesen mach,
 Ende of ghi comen sijt van gode,
 Soe manie u bi sine ghebode,
- 945 Dat ghi mi segt ende niet en heelt,
 Waerom ghi voer dat kint speelt
 Metten sconen appel roet,
 Ende het leet in uwen arm doet?
 U spel en helpt hem niet een haer.'
- 950 'Seker, nonne, ghi segt waer,
 En weet niet van minen spele
 Weder luttel no vele;
 Hets doet, en hoert no en siet.
 Al des ghelike en weet god niet,
- 955 Dat ghi leest ende vast;
 Dat en helpt u niet een bast.
 Hets al verloren pine,
 Dat ghi neemt discipline.
 Ghi sijt in sonden soe versmoert,
- 960 Dat god u beden niet en hoert
 Boven in sijn rike.
 Ic rade u: haestelike
 Gaet ten abt, uwen vader,
 Ende verteelt hem algader
- 965 U sonden al sonder lieghen.
 Laet u den duvel niet bedrieghen.
 Die abt sal u absolveren
 Vanden sonden die u deren.
 Eest dat ghise niet en wilt spreken,
- 970 God salse zwaerlike an u wreken.'
 Die ionghelinc ghinc ute haer oghen;
 Hine wilde haer nemmeer vertoghen.
 Dat hi seide, heeft si verstaen.
 Smorghens ghinc si alsoe saen
- 975 Ten abt ende bat dat hi hoerde
 Haer biechte van worde te worde.
 Die abt was vroet van sinne.
 Hi seide: 'dochter, lieve minne,
 Des en willic laten niet.
- 980 Bepeinst u wel ende besiet
 Volcomelijc van uwen sonden.'
 Ende si ghinc ten selven stonden
 Den heyleghen abt sitten neven
 Ende *ondecken* al haer leven⁺
- 985 Ende haer vite van beghinne:

⁺⁺ ontdekten hem

Hoe si met ere dulce minne

van schaamtegevoel te verhinderen dat zij haar⁺ schandelijke zonde aan de abt zou vertellen. +930

Terwijl ze haar gebed deed, zag ze hoe een in 't wit⁺ geklede jongeman langs haar liep. Op zijn arm droeg hij een kind dat volgens haar dood was. De jongeman +935
gooide, als spelletje voor het kind, een appel omhoog⁺ en ving hem weer op. De non zag dit terwijl ze in gebed verzonken was. +940

Ze zei: ‘Als u door God gezonden wordt, bezweer ik⁺ u uit Zijn naam dat u mij eerlijk zegt waarom u voor dat kind, dat dood op uw arm ligt, met een mooie, +945
rode appel speelt. Het heeft niets aan uw spel.’⁺ ‘Zeker, non, het merkt helemaal niets van mijn spel. Het is dood, het kan horen noch zien. Op precies⁺ dezelfde wijze +950
weet God niet dat u bidt en vast. Het helpt u helemaal niets; uw zelfkastijding is +955
vergeefse moeite. U bent zo in zonden verstikt dat God daar⁺ boven in de hemel uw gebeden niet hoort. Ik raad u aan snel naar de abt, uw biechtvader, te gaan en hem⁺ +960
al uw zonden te vertellen zonder iets te verzwijgen. Laat u niet door de duivel in +965
het verderf storten. De abt zal uw kwellende zonden kwijtschelden. Als u⁺ de zonden niet wilt biechten, zal God u er zwaar voor straffen.’ +970

De jongeman verdween, hij zou niet meer aan haar verschijnen. Maar wat hij zei, had ze begrepen. Ze⁺ ging die morgen meteen naar de abt; ze vroeg hem of hij haar uitvoerig de biecht wilde afnemen. +975

⁺ De wijze abt zei: ‘Lief kind, dat wil ik zeker. Denk goed na en kom volkomen tot inkeer van uw zonden.’ Ze ging direct naast de abt zitten en vertelde hem alles⁺ +980
van het begin af over haar leven. Hoe zij door een dwaze verliefdheid hevig in +985
verzoeking was gebracht,

- Becort was soe uter maten,
 Dat si moeste ligghen laten
 Haer abijt met groten vare
 990 Eens snachts op onser vrouwen outare,
 Ende rumede den cloester met enen man,
 Die twee kindere aen hare wan.
 Al dat haer ye was ghesciet,
 Dies ne liet si achter niet.
 995 Wat si wiste in haer herte gront,
 Maecte si den abt al cont.
 Doen si ghebiecht hadde algader,
 Sprac dabt, die heyleghe vader:
 ‘Dochter, ic sal u absolveren
 1000 Vanden sonden die u deren,
 Die ghi mi nu hebt ghelijt.
 Gheloeft ende ghebenedijt
 Moet die moeder gods wesen.’
 Hi leide haer op thoeft met desen
 1005 Die hant ende gaf haer perdoen.
 Hi seide: ‘ic sal in een sermoen
 U biechte openbare seggen
 Ende die soe wiselike beleggen,
 Dat ghi ende u kinder mede
 1010 Nemmermeer, te ghere stede,
 Ghenen lachter en selt ghecrigen.
 Het ware onrecht, soudement swigen,
 Die scone miracle die ons here
 Dede doer siere moeder ere.
 1015 Ic saelt orconden over al.
 Ic hope, datter noch bi sal
 Menech sondare bekeren
 Ende onser liever vrouwen eren.’
- Hi deet verstaen den covende,
 1020 Eer hi thuis weder wende,
 Hoe ere nonnen was ghesciet.
 Maer sine wisten niet
 Wie si was, het bleef verholen.
 Die abt voer gode volen.
 1025 Der nonnen kinder nam hi beide
 Ende vorese in sijn gheleide.
 Grau abijt dedi hen an
 Ende si worden twee goede man.
 Haer moeder hiet beatrijs.
 1030 Loef gode ende prijs,
 Ende maria, die gode soghede,
 Ende dese scone miracle toghede.
 Si halp haer uut alre noet.
 Nu bidden wi alle, cleine ende groet,
 1035 Die dese miracle horen lesen,
 Dat maria moet wesen
 Ons vorsprake int soete dal
 1038 Daer god die werelt doemen sal.

Amen.

zodat zij haar kloosterkleding wel op het Maria-altaar⁺ moest achterlaten om op een nacht in grote angst het klooster te verlaten met een man die twee kinderen bij haar zou verwekken. Ze verzweg niets van alles wat haar was overkomen. Ze vertelde de abt haar⁺ diepste zieleroerselen. +990

Toen ze alles gebiecht had, zei de abt: ‘Dochter, ik⁺ zal u absolutie geven van de kwellende zonden die u aan mij hebt beleden. De moeder Gods zij geprezen.’⁺ Met deze woorden legde hij zijn hand op haar hoofd en schonk haar vergiffenis. Hij zei: ‘Ik zal uw biecht in een preek bekend maken, maar ik zal het zo voorzichtig inkleden dat u en uw kinderen er nooit ergens op aangezien zullen worden. Het zou verkeerd zijn als men dit wonder, dat God ter ere van Zijn moeder liet⁺ gebeuren, zou verzwijgen. Ik zal het overal vertellen. Ik hoop dat hierdoor nog veel zondaren zich zullen bekeren en Onze Lieve Vrouw eer aan zullen doen.’⁺ Voor hij naar huis terugkeerde, vertelde hij de kloosterlingen hoe het een non was vergaan. Maar ze wisten niet wie het was, dat bleef verborgen. De abt vertrok, hij werd door de nonnen in Gods hoede aanbevolen.⁺ De kinderen van de non nam hij met zich mee. Hij het hen in een Wilhelmienvlooster intreden, het werden twee vrome mensen. Hun moeder heette Beatrijs. +1000
+1005
+1010
+1015
+1020
+1025

⁺ Loof en prijs God en Maria, die God de borst gaf en dit wonder liet gebeuren. Zij hielp haar uit alle moeilijkheden. +1030

⁺ Laat nu ons allen die dit wonder gehoord hebben, bidden dat Maria onze pleitbezorgster moge zijn in het zalige dal waar God over de mensen zal oordelen. +1035

Amen.

Eindnoten:

- 1 dit tekstgedeelte is wellicht bij het afschrijven verschoven.
- 2) vgl. Lucas 1: 28: de engel die Maria de geboorte van Christus aankondigt, begroet haar met Ave.
- 3) *covint van ioffrouwen* kan ook gelezen worden als klooster voor jonkvrouwen, voor dames van voorname afkomst.
- 4) hier is kennelijk sprake van naamsverwarring; de goede moordenaar wordt aangeduid met de naam van de slechte.

Het verhaal.

De Beatrijslegende wordt algemeen beschouwd als het hoogtepunt van onze middeleeuwse geestelijke vertelkunst. Het zuivere, vaak poëtische taalgebruik, de bekwame verteltechniek met haar doordachte afwisseling van vlotte dialogen, rake karakteristieken en beeldende beschrijvingen, maar zeker ook de treffende weergave van menselijke zieleroerselen maken deze Maria-legende tot een literair kunstwerk van internationaal niveau.

De Mariaverering bestaat al vanaf de vierde eeuw, maar vindt haar hoogtepunt in de twaalfde en dertiende eeuw.

In de volledig katholieke middeleeuwse maatschappij ontstaat - zeker bij de leek - een behoefte aan concretisering van het geloof. De grote kathedralen, de muurschilderingen, de (Maria-)beelden, de liturgische en kerkelijke toneelspelen, de tot de verbeelding sprekende apocriefe boeken maken het geloof - anders dan de abstracte mystiek - tastbaar. Christus staat als opperste rechter ver boven de mensen, Maria (*die Hem de borst gaf*) is als moeder menselijk en daardoor bereikbaar. Haar rol wordt die van bemiddelaars tussen God en de mensen. Wie zou ontvankelijker zijn voor menselijk leed dan een Moeder en wie zou meer van God gedaan kunnen krijgen dan Zijn moeder (vgl. vrs. 819 t/m 823)? Maria wordt het toevluchtsoord voor de mens in nood, het symbool van de barmhartigheid. Al het goede wordt op haar geprojecteerd.

De middeleeuwse Maria-literatuur is zeer uitgebreid. Maria-mirakelen werden in kloosters voorgelezen (legenda = wat gelezen moet worden), priesters gebruikten ze als exempelen (= stichtelijke voorbeelden) bij de preek. Onze Beatrijs-legende moet gezien worden tegen deze achtergrond.

Het eigenlijke verhaal - de non die op drift raakt, maar door Maria weer in veilige haven geloodst wordt - komt in vele, onderling verschillende, versies voor in de Westeuropese literatuur. Hoewel ons verhaal veel overeenkomsten vertoont met het latijnse prozaverhaal van Caesarius van Heisterbach uit 1237 (de latere versie van de Beatrijs Custode van dezelfde Cisterciënser prior), mag niet zonder meer worden aangenomen dat deze tekst voor onze schrijver de - of zelfs een - bron is geweest.

Over de oorspronkelijkheid van het slot van onze Beatrijslegende (vs. 865 en volgende) bestaan twijfels. De versregels 855 t/m 864 lijken een afsluiting te vormen. Een tweede dichter zou dan het verhaal uitgebreid hebben om de luisteraar verder te informeren over het lot van de kinderen en om de biecht te benadrukken. Zekerheid hierover bestaat er niet. Zekerheid is er evenmin over het auteurschap. De naam van Diederic van Assenede, de schrijver van Floris ende Blancefloer, wordt in dit verband wel genoemd, maar veel bewijs is voor deze veronderstelling niet geleverd.

Centraal in deze legende staat Beatrijs (haar naam wordt overigens slechts eenmaal genoemd). De andere optredende figuren - de minnaar, de weduwe, de abt - dienen vooral om de handeling vorm te geven. Drie vormen van liefde spelen een rol in haar leven. De zinnelijke liefde, die haar het klooster doet verlaten en haar tot zonde brengt. De moederliefde, die haar - uit edele beweegredenen - tot een nieuwe zonde leidt. En haar liefde tot God en Maria, die de zonde opheft. Ontrouw (van de mensen), trouw (van God en Maria), berouw, Gods genade en - vooral - de wonderbaarlijke ontferming van Maria zijn de voornaamste motieven in dit verhaal.

Het origineel.

De auteur van de Beatrijs-legende is waarschijnlijk een ons onbekende Vlaming. Het verhaal is aan ons overgeleverd in een handschrift van ± 1374 (in facsimilé uitgegeven door A.L. Verhofstede, Antwerpen 1947. De verzamelcodex waar het deel van uitmaakt, is aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage. Aangenomen mag worden dat dit overgeleverde handschrift een afschrift is van een ouder origineel. De precieze datering van dit origineel is niet te geven. Het lijkt aanvaardbaar te stellen dat de oorspronkelijke versie van onze Beatrijs ongeveer een eeuw ouder zou kunnen zijn dan het aan ons overgeleverde handschrift.

Voor deze tekstuitgave is uitgegaan van de bovengenoemde facsimilé-uitgave. De op enkele plaatsen aangebrachte wijzigingen zijn in de tekst herkenbaar aan de cursieve druk. In die gevallen is steeds na het teken + de tekst van het handschrift geplaatst.

De interpunctie is door de vertaler aangebracht.

De taal.

Hoewel zelfs een summierere behandeling van het Middelnederlandse taalgebruik ver boven de opzet van deze tekstuitgave zou uitgaan, lijkt het nuttig voor de beginnende lezer van middeleeuwse teksten enkele opmerkingen te maken die het lezen kunnen vergemakkelijken.

- a) Om verlenging van een klinker aan te geven wordt in het Middelnederlands dikwijls de *e* en soms ook de *i* gebruikt, dus *daer* i.p.v. *daar* (vs. 12), *scoenhede* i.p.v. *scoonhede* (vs. 24).
- b) Bij een ontkenning wordt vrijwel altijd het woord *en* of *ne* gebruikt (vgl. de Franse dubbele ontkenning *ne-pas*): *niet en vertare* (vs. 3), *en was niet sonder* (vs. 37). Soms wordt de ontkenning alleen aangegeven door *en*: *hine weet* (vs. 46).
- c) Zeer veelvuldig zien we dat een onbeklemtoond woord (of woorden) zich aansluit bij een voorafgaand of volgend beklemtoond woord. Het uiteenhalen van deze enclises en proclises verduidelijkt de tekst aanzienlijk: *ict* (vs.2, ik het), *vant* (vs. 16, vond het), *diene* (vs. 8, die hem), *Sine* (vs. 31, Zij niet), *In* (vs. 59, Ik niet), *Becordise* (vs. 70, Bekoorde hij haar).

De vertaler.